

**УКРАЇНА В УМОВАХ ПОЛІТИЧНОЇ
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА
(СЕРЕДИНА 50-Х – СЕРЕДИНА 60-Х РР.)**

Зміна партійного керівництва СРСР та УРСР на початку 1950-х років

Смерть Сталіна	Сталась 5 березня 1953 р. і спричинила боротьбу за владу в його оточенні
Колективне керівництво	Тривало у березні – червні 1953 р. в такому складі: <ul style="list-style-type: none"> • Г. Маленков — Голова Ради Міністрів СРСР; • М. Хрущов — Перший Секретар ЦК КПРС; • Л. Берія — Голова Міністерства внутрішніх справ і держбезпеки
«Берієвська лібералізація» (пом'якшення політичного режиму)	<ul style="list-style-type: none"> • Відбувся поворот до коренізації. • Засуджено попередній курс у Західній Україні: там живуть не бандити, а націоналістично налаштовані громадяни. • Припинено виконання смертних вироків, оголошено часткову амністію в'язнів. • У червні 1953 р. голову ЦК КП(б)У Л. Мельникова звинуватили в русифікації вищої школи і дискримінації місцевих кадрів у західноукраїнських областях і зняли з посади, Першим секретарем ЦК КПУ вперше став українець — <i>О. Кириченко</i>
Завершення тріумвірату	<ul style="list-style-type: none"> • Г. Маленков і М. Хрущов об'єдналися в боротьбі проти Л. Берії, зробивши ставку на армію. • Наприкінці червня 1953 р. Берію заарештували за звинуваченням у шпигунстві й підготовці державного перевороту; пізніше його засудили до страти. • У вересні 1953 р. М. Хрущов обраний Першим секретарем ЦК КПРС. • 1955 р. Г. Маленкова звільнено з посади Голови Ради Міністрів СРСР

Входження Кримської області до складу УРСР (1954)

Причини	<ul style="list-style-type: none"> • Територіальна та історична близькість Криму та України. • Потреба у відновленні господарського і культурного життя на півострові, яке було в катастрофічному становищі внаслідок депортації кримських народів. • Розділення з Україною моральної відповідальності за масові депортації
Документальне оформлення	19 лютого 1954 р. видано Указ Президії Верховної Ради СРСР на честь 300-річчя возз'єднання України з Росією «Про передачу Кримської області із складу РРФСР до складу УРСР»
Наслідки входження Криму до УРСР	<ul style="list-style-type: none"> • Розширено курортний потенціал України. • Зросли витрати народного господарства УРСР на відбудову Криму. • В Україні збільшилася присутність росіян, які опиралися українізації: 1959 р. росіяни становили 71,4 % населення Кримської обл. • За Україною визнано роль рівноправного партнера Росії у зміцненні СРСР

Стан економіки України в першій половині 1950-х років

Промисловість	<ul style="list-style-type: none"> • Пріоритетний розвиток зберігався за важкою промисловістю (вугільною промисловістю, чорною металургією, важким машинобудуванням). • Нарощувалося воєнне виробництво у зв'язку з «холодною війною». • Наростало техніко-економічне відставання від країн Заходу, де пріоритет віддавався приладобудівній, хімічній промисловості, кольоровій металургії. • Зросли обсяги видобутку вугілля, нафти, газу. • Відставав розвиток легкої, харчової промисловості та інфраструктури
Сільське господарство	<ul style="list-style-type: none"> • 1953 р. розпочалися сільськогосподарські реформи. • Збільшено капіталовкладення в сільське господарство. • Списано заборгованість колгоспів. • Збільшено закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію. • Податки на присадибні ділянки колгоспників зменшилися у 2,5 рази. • З 1954 р. почалося освоєння цілинних земель Сибіру, Алтаю, Казахстану
Соціальна сфера	<ul style="list-style-type: none"> • Зберігалися повільні темпи житлового будівництва. • Низький рівень життя
Результати змін	<ul style="list-style-type: none"> • Покращилося становище селянства. • Закріпився екстенсивний шлях розвитку країни

Відлига

Процес лібералізації суспільно-політичного життя, соціально-економічних реформ, пов'язаний із перебуванням при владі М. С. Хрущова (1953–1964). Названий за однойменною повістю І. Еренбурга, що вийшла 1954 р.

Мета	Складові частини		
Надати радянському суспільству нового імпульсу на шляху до «побудови комунізму»	Десталінізація	Соціально-економічні реформи	Політичні реформи

Керівництво УРСР часів Відлиги

Перші секретарі ЦК КПУ	Голови Ради міністрів УРСР
О. Кириченко (1953–1957)	Д. Коротченко (1947–1954)
М. Підгорний (1957–1963)	Н. Кальченко (1954–1961)
П. Шелест (1963–1972)	В. Щербицький (1961–1963)
	І. Казанець (1963–1965)

Початок десталінізації

Поняття десталінізації	Процес ліквідації наслідків культу особи Сталіна за часів правління М. С. Хрущова
Причини	<ul style="list-style-type: none"> • Нове керівництво розуміло неможливість подальшої сталінської репресивної політики як з політичної, так і з економічної позиції. • Серія повстань у таборах ГУЛАГу навесні – влітку 1953 р., організована за сприяння колишніх бійців УПА та членів ОУН
Основні етапи	<ul style="list-style-type: none"> • 1953–1956 рр. (до XX з'їзду КПРС) — початок десталінізації. • 1956–1959 рр. — поглиблення десталінізації, масова реабілітація громадян
Зміст десталінізації	<ul style="list-style-type: none"> • Створено комісію Президії ЦК КПРС із розслідування злочинів Сталіна. • Ліквідовано систему ГУЛАГу та масові репресії. • Створено комісії з перегляду справ засуджених. • Проведено амністію та <i>реабілітацію</i> (виправдання і відновлення в правах) незаконно засуджених, передусім відомих партійних, державних, воєнних діячів. Не підлягали реабілітації жертви політичних репресій до 1934 р., бійці УПА, селяни, репресовані під час колективізації, депортовані народи. • Прийнято рішення про перейменування населених пунктів, вулиць, установ, колгоспів, підприємств, названих на честь Сталіна, знесення пам'ятників Сталіну тощо; тіло Сталіна винесено з мавзолею. • Ліквідовано позасудові органи — воєнні трибунали МВС та Особлива нарада МВС. • Відновлено прокурорський нагляд. • Скасовано надзвичайні закони і постанови, спрямовані на боротьбу з «ворогами народу». • Почалося повернення депортованих осіб, пов'язаних із діяльністю ОУН, УПА. • Проведено чистку органів держбезпеки, скорочення їх чисельності. • Припинено ідеологічні кампанії проти інтелігенції, націоналізму тощо. • Частка українців у партійному і державному апараті зросла до 68 %. • Розширено права союзних республік. • Уповільнено процес русифікації
Результати	<ul style="list-style-type: none"> • Реабілітація понад 3,5 млн осіб. • Демократизація суспільного життя. • Активізація громадських рухів

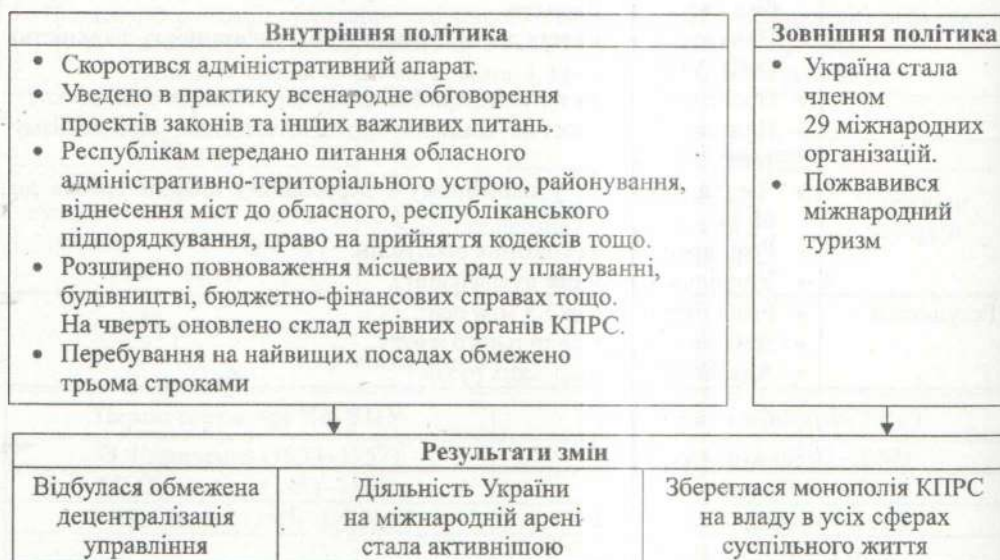
XX з'їзд КПРС (1956)

На XX з'їзді КПРС, що проходив 14–25 лютого 1956 р., М. Хрущов виголосив закриту доповідь «Про культ особи Й. Сталіна та його наслідки»	
Зміст доповіді	<ul style="list-style-type: none"> • Сталінську політику розкритиковано як хибну та злочинну. • На Сталіна і Берію покладено відповідальність за організацію масових репресій, депортацію народів під час війни, незаконні методи слідства тощо. • Причинами появи культу Сталіна названо риси його характеру, гостру боротьбу з капіталістичним оточенням тощо, а не саму систему. • Початком незаконних репресій визначено 1934 р. • Не критикувалися методи проведення колективізації, голодомор 1932–1933 рр. тощо.
Значення доповіді	<ul style="list-style-type: none"> • Стала імпульсом для поглиблення десталінізації. • 30 червня 1956 р. вийшла постанова ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його наслідків». • Критика не викривала суті командно-адміністративної системи. • Правляча верхівка продемонструвала небажання розділити відповідальність за вчинені злочини

Спроба державного перевороту (1957)

Політичні зміни в СРСР та УРСР

Вище партійне керівництво УРСР часів Відлиги

О. І. Кириченко (1953–1957)

М. В. Підгорний (1957–1963)

Напрямки політики

• Підтримував курс М. Хрущова на лібералізацію, але не був самостійним. • Сприяв збільшенню чисельності українців на державних і партійних посадах. • Реабілітація репресованих. • Приділяв увагу розвитку української науки	• Наслідував М. Хрущова в його діяльності й навіть у зовнішньому вигляді. • Схвалював усі програми М. Хрущова, закликаючи до їх дострокового виконання. • Розв'язував проблеми через постійні кадрові зміни, не вникаючи в суть питань

Реформи М. Хрущова у промисловості та управлінні

Галузь	Промисловість	Сільське господарство
Зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Скорочено кількість міністерств союзного (з 30 до 20) та союзно-республіканського (з 21 до 13) підпорядкування. • Розширено права республік у формуванні бюджету, збуту продукції, використання капіталовкладень. • 1957 р. ліквідовано міністерства, замість них створено ради народного господарства (<i>раднаргоспи</i>) — територіальні органи, що вели планування та управління промисловістю і будівництвом у межах відповідних економічних районів. • Створено Вищу раду народного господарства та державні комітети з окремих галузей промисловості. • Для запровадження досягнень науково-технічної революції (НТР) створено Державний комітет Ради Міністрів СРСР у справах нової техніки, Всесоюзне товариство винахідників і раціоналізаторів, але темпи НТР залишалися дуже повільними 	<ul style="list-style-type: none"> • Запроваджено матеріальне заохочення працівників. • Укрупнення колгоспів та перетворення їх частини на радгоспи (1957–1960). • Ліквідовано МТС: колгоспи мали викупити техніку, щоправда, за завищеними цінами. • Непослідовні заходи щодо підсобних господарств колгоспників: спочатку — скорочення оподаткування, з 1955 р. — обмеження присадибних ділянок і поголів'я худоби

Галузь	Промисловість	Сільське господарство
Результати реформ	<ul style="list-style-type: none"> • Частка республіканської промисловості збільшилася до 76 %, що сприяло зростанню бюджету УРСР у 2,5 разу. • Децентралізоване управління. • Більш ефективне використання матеріальних і трудових ресурсів. • Збільшилося виробництво товарів народного споживання. • Реформ призвели до збоїв у виконанні VI п'ятирічки; у 1958–1965 рр. проголошено Семирічку. • Розірвано галузеві зв'язки. • Модернізація не відповідала тогочасним вимогам і велася за взірцем сталінських часів 	<ul style="list-style-type: none"> • Загострилася продовольча проблема. • Занепад «неперспективних» сіл. • Погіршилося обслуговування сільськогосподарської техніки. • Закріплено екстенсивний розвиток аграрної галузі. • З 1963 р. почався імпорт хліба

Надпрограми М. Хрущова в сільському господарстві

Мета	Результат
Освоєння цілинних земель (1954)	
<ul style="list-style-type: none"> • Освоєння цілини Південного Сибіру, Казахстану, Алтаю, Північного Кавказу (28–30 млн га). • Укріплення кордону з Китаєм 	<ul style="list-style-type: none"> • Відплив матеріальних та людських ресурсів з України (80 тис. осіб, 90 тис. сільгоспмашин). • Послаблення аграрного сектору України
Розширення посівів кукурудзи (1955)	
<ul style="list-style-type: none"> • Розв'язання зернової проблеми. • Збільшення виробництва кормів для худоби 	<ul style="list-style-type: none"> • Низька врожайність кукурудзи — 25–30 ц/га. • Скорочення посівів традиційних зернових. • Порушення сівозміни, структури ґрунтів
Тваринницька надпрограма (1957)	
Догнати і перегнати США у виробництві м'яса і молока на душу населення	<ul style="list-style-type: none"> • Створення великих тваринницьких комплексів. • Скорочення поголів'я худоби в присадибних господарствах. • Нестача кормів

Реформи в соціальній сфері

Зміст	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищено грошову оплату колгоспників, яку стали виплачувати щомісяця або поквартально. • Пенсії зросли на 80 %, уперше пенсії отримали колгоспники. • Селянам видано паспорти. • Розпочалося масове житлове будівництво: у 1956–1965 рр. житлом забезпечено майже 18 млн осіб. • Ліквідовано обов'язкові державні позики. • Скорочено робочий день, запроваджено 5-денний робочий тиждень. • Робітникам дозволено вільно звільнитися з підприємств і переходити на іншу роботу. • Зросли реальні зарплати: у 1951–1958 рр. прибутки середнього робітника збільшилися на 230 %. • 1961 р. проведено грошову реформу: вартість карбованця збільшено вдесятеро, старі гроші обмінювалися на нові в такому ж співвідношенні протягом півроку. • Набула поширення побутова техніка
Результати реформ	<ul style="list-style-type: none"> • Суттєво покращився життєвий рівень українців, особливо селянства. • Наприкінці 1950-х років підвищуються ціни, заморожується зарплата, поглиблюється товарний дефіцит. • На початку 1960-х років відбуваються робітничі демонстрації; найбільші — у Сумах, Кривому Розі, Одесі

Усунення М. Хрущова від влади

Причини	Події
<ul style="list-style-type: none"> • Неоднозначне сприйняття критики культу особи Сталіна в суспільстві. • Непослідовність, суперечливість реформ. • Значне скорочення армії, що викликало незадоволення офіцерства. • Відчутне погіршення соціально-економічного становища населення на початку 1960-х років. • Опір партійного керівництва, невдоволеного <i>волюнтаризмом</i> Хрущова — нехтуванням об'єктивними законами розвитку, урахуванням лише бажань і волі окремої людини 	<ul style="list-style-type: none"> • 14 жовтня 1964 р. пленум ЦК КПРС звільнив М. Хрущова з усіх посад «за станом здоров'я». • Першим секретарем ЦК КПРС став Л. Брежнєв, Головою Ради Міністрів СРСР — О. Косигін
<p>Перший випадок відсторонення від влади вищої посадової особи в СРСР став можливим завдяки демократизації радянського суспільства, розпочатій самим М. С. Хрущовим</p>	

Культурне життя в Україні

<i>Загальні умови</i>			
<p>Позитивний вплив відлиги та лібералізації суспільного життя</p>	<p>Нова хвиля українізації, якій сприяли українські керівники</p>	<p>Ухвалені «Тези про 300-річчя возз'єднання України з Росією (1654–1954)», які наголошували, що запорукою успішного розвитку України є тісна співпраця з «братнім російським народом»</p>	<p>1962 р. засновано щорічну Шевченківську премію за найкращі досягнення в галузі літератури, журналістики, мистецтва та архітектури</p>

Розвиток освіти

Позитивні тенденції	Негативні тенденції
<ul style="list-style-type: none"> • Скасовано плату за навчання в старших класах (1956). • 1959 р. проведено шкільну реформу: <ul style="list-style-type: none"> ○ обов'язкова восьмирічна освіта; ○ 10-річні школи перетворено на 11-річні; ○ батькам надано право обирати мову, якою навчатимуться діти; ○ учні мали оволодівати робітничими професіями; з'явилися групи подовженого дня. • Організовано підготовку фахівців для нових галузей: виробництво й експлуатація автоматичних та електромеханічних машин, обчислювальних машин тощо. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вивчення української мови в школі стало необов'язковим (факультативним). • Скоротилася кількість українських шкіл. • Російська мова переважала у вищих навчальних закладах. • Недостатня матеріальна база спеціальних навчальних закладів

Розвиток науки

<p>Президенти Академії наук УРСР</p>	<ul style="list-style-type: none"> • О. Палладін (1946–1962 рр.). • Б. Патон (від 1962 р.)
<p>Нові науково-дослідні установи</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Інститут проблем лиття (1958), Київ. • Інститут хімії високомолекулярних сполук (1959), Київ. • Інститут напівпровідників (1960), Київ. • Інститут геофізики (1960), Київ. • Інститут кібернетики (1961), Київ. • Фізико-технічний інститут низьких температур (1960), Харків

Основні досягнення	
Кібернетика	<ul style="list-style-type: none"> • 1957 р. засновано Обчислювальний центр, з 1962 р. — Інститут кібернетики АН УРСР під керівництвом <i>В. Глушкова</i>. • Створено виробничі електронно-обчислювальні машини «Київ» (1960), «Дніпро» (1961), «Промінь» (1962) тощо
Фізика	<ul style="list-style-type: none"> • Почав виходити «Український фізичний журнал». • Харківський фізико-технічний інститут, очолюваний <i>І. Курчатовим</i>, досліджував проблеми атомної енергетики. 1964 р. тут був запущений найбільший у світі прискорювач електронів. • <i>М. Боголюбов</i> обґрунтував теорію надтекучості та надпровідності
Технології	<ul style="list-style-type: none"> • У Києві почало роботу Конструкторське бюро <i>О. К. Антонова</i>, що розробляло й впроваджувало у виробництво літаки серії АН, зокрема АН-24, АН-22 («Антей», вантажопідйомність 60 т), АН-124 («Руслан», вантажопідйомність 150 т) тощо. • 1956 р. генеральним конструктором будівництва космічних кораблів у СРСР став житомирянин <i>С. Корольов</i>. • 1961 р. почалося виготовлення перших штучних алмазів. • Створення міжконтинентальних ракет, теорії конструктивної міцності пластмас тощо
Космонавтика	Участь українських учених у запуску першого супутника Землі в 1957 р., космічного корабля з Ю. Гагаріним на борту 1961 р.
Медицина	<i>М. Амосов</i> розробив нові методи хірургічного лікування серцевих захворювань
Суспільні науки	<ul style="list-style-type: none"> • Почалося видання першої багатотомної «Української Радянської Енциклопедії» під редакцією <i>М. Бажана</i>. • Засновано журнали «Український історичний журнал», «Народна творчість та етнографія», «Радянське право», «Економіка Радянської України». • Започатковано видання багатотомної «Історії міст і сіл України»

Шістдесятництво

Поняття	Обмежений рух української інтелігенції часів відлиги, спрямований проти заідеологізованості культури і на верховенство суспільства над державою
Мета	<ul style="list-style-type: none"> • Оновлення радянського суспільства. • Відродження української мови. • Піднесення національної самосвідомості
Організації	<ul style="list-style-type: none"> • 1960–1964 рр. — Клуб творчої молоді «Сучасник» у Києві на чолі з <i>Л. Танюком</i>. Учасники: І. Драч, А. Горська, М. Вінграновський, І. Світличний тощо. • 1962 р. — Клуб творчої молоді «Проліскок» у Львові на чолі з <i>М. Косівим</i>. Учасники: брати Горині, І. Гель, Г. Чубай, І. Калинець, І. Стасів тощо
Діяльність організацій	<ul style="list-style-type: none"> • Пропагували українські народні традиції. • Створювали мистецькі гуртки, театральні постановки. • Організували вечори пам'яті видатних українців (Лесі Українки, Леся Курбаса, В. Симоненка тощо). • Займалися пошуком місць масових поховань жертв сталінського терору

Література і мовознавство

Початок відлиги	<ul style="list-style-type: none"> • Стаття О. Довженка «Мистецтво живопису і сучасність» (1955) закликала «розширити творчі рамки соціалістичного реалізму». • Скасовані партійні постанови 1940-х років з питань культурної сфери (зокрема, помилковою визнана критика опери К. Данькевича «Богдан Хмельницький»). • Реабілітовано українських поетів та письменників — О. Олесь, Т. Вороного, В. Еллан-Блакитного, Г. Косинку тощо. • Засновано суспільно-політичні, наукові та літературні журнали «Прапор», «Радянське літературознавство», «Всесвіт», «Знання та праця» тощо
Українське мовознавство	<ul style="list-style-type: none"> • Перевидано «Словник української мови» Б. Грінченка. • Розкритиковано ідею залежності творчості українських письменників від «російської передової культури». • 1956 р. широко відзначено 100-річний ювілей від дня народження І. Франка. • 1963 р. Київський університет та Інститут мовознавства УРСР провели конференцію з питань культури української мови, рішення якої вимагали розширення сфери використання мови в освітніх закладах, діловодстві, наукових творах і кіно. • 1964 р. за підозрілих обставин пожежа знищила фонди українських рукописів бібліотеки АН УРСР
Нові твори українських авторів	<ul style="list-style-type: none"> • <i>О. Довженко</i>, «Зачарована Десна». • <i>В. Сосюра</i>, «Розстріляне безсмертя» та «Мазепа» (не надруковані). • <i>Г. Тютюнник</i>, «Вир». • <i>М. Стельмах</i>, «Кров людська — не водиця». • <i>О. Гончар</i>, «Тронка» (відзначений Ленінською премією 1962 р.) тощо
Молоді письменники-шістдесятники	<ul style="list-style-type: none"> • В. Симоненко, збірки «Тиша і грім», «Земне тяжіння» (посмертна). • Л. Костенко, «Проміння землі», «Мандрівне серце». • Поети Д. Павличко, М. Вінграновський, І. Мушкетик, І. Драч тощо

Музика

Класичні композитори:
Б. Лятошинський,
Третя симфонія;
Г. Майборода,
опера «Мілана»;
Ю. Мейтус,
опера «Украдене щастя»

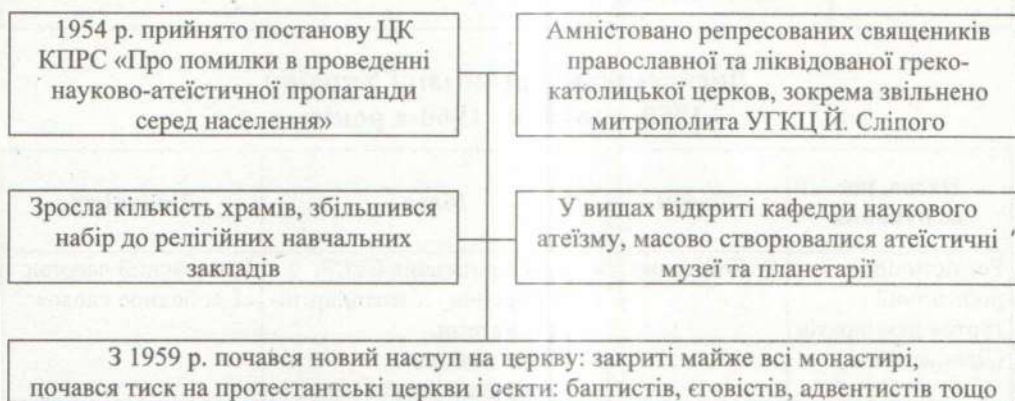
Група «Київський авангард»
(Л. Грабовський,
В. Годзяцький,
В. Сільвєстров) вивчала
творчість авангардних
композиторів, але під тиском
офіційних музичних кіл
розпалася

Композитори-
пісенники: брати
Г. і П. Майбороди,
О. Білаш, І. Шамо

Образотворче мистецтво

Художники	<ul style="list-style-type: none"> • <i>М. Ерделі</i> — автор понад тисячі пейзажів, портретів, натюр-мортів. • <i>В. Касіян</i> — ілюстратор «Кобзаря» Т. Шевченка. • <i>Г. Якутович</i> — ілюстратор багатьох творів української літератури, автор гравюр на теми української історії, музики, народних казок. • <i>М. Дерезус</i> ілюстрував роман Л. Толстого «Війна і мир»; автор триптиха «Дума про козака Голоту». • народні майстри: <i>К. Білокур, М. Приймаченко</i>. • <i>Т. Яблонська</i> та <i>В. Зарецький</i> заснували фольклорний напрямок в українському образотворчому мистецтві
Скульптура	<ul style="list-style-type: none"> • Зведено пам'ятник Т. Шевченку у Москві (автори М. Грисюк, Ю. Сінкевич, А. Фуженко), пам'ятник І. Франку у Львові (автори В. Борисенко, Е. Мисько та ін.). • <i>І. Гончар</i> створив галерею пам'ятників і скульптурних портретів М. Коцюбинського, Лесі Українки, Т. Шевченка, У. Кармелока тощо, відкрив для загального огляду свою приватну історико-етнографічну колекцію
Шестидесятництво в мистецтві	<p>1964 р. до 150-річчя від дня народження Т. Шевченка <i>А. Горська, О. Заливаха, Л. Семикіна, Г. Зубченко</i> та <i>Г. Севрук</i> виготовили для вестибюля Київського університету вітраж, що зображував молодого поета, який однією рукою пригортає скривджену жінку, а другу простягав угору, тримаючи в ній книгу. Композиція увінчувалася Шевченковими рядками: «... Возвеличу малих отих рабів німих, Я на сторожі коло них поставлю слово». Чиновники оцінили композицію як ідейно шкідливу і наказали її знищити</p>

Церковна політика

Зародження дисидентського руху

Поняття дисидентства	Суспільний рух протесту проти тоталітарного режиму мирними методами
Причини виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Лібералізація режиму, що привела до активізації національно-визвольної боротьби. • Антикомуністичні виступи в країнах Східної Європи (Угорщина, Польща, Чехословаччина). • Правозахисний рух, спричинений прийняттям Декларації прав людини (1948). • Монопольна влада партійно-радянської бюрократичної верхівки. • Постійні утиски та обмеження національного та культурно-духовного життя, русифікація. • Припинення збройної боротьби ОУН та УПА перевело український національно-визвольний рух у форми пропагандистської боротьби
Форми боротьби дисидентів	<ul style="list-style-type: none"> • Протести, звернення на адресу керівників країни, «відкриті листи» до ООН. • Поширення нелегальної літератури, листівок (<i>самвидаву</i>). Найвідоміші праці: <ul style="list-style-type: none"> ○ Л. Самусь, «Чорні дні мого існування» — спогади про ув'язнення в ГУЛАГу; ○ І. Дзюба, «Інтернаціоналізм чи русифікація?» (1965); ○ І. Світличний, «Українська інтелігенція перед судом КДБ» — матеріали про «справу юристів», або суд над УРСС. Саме І. Світличний був головним організатором самвидаву в Україні. • Вивішування жовто-блакитних прапорів. • Створення дисидентських організацій. • Акції солідарності з іншими народами, які постраждали від тоталітарної системи

Дисидентські організації України 1950 – початку 1960-х років

Назва, рік заснування	Лідери	Мета	Діяльність
Реалістичний робітничий гурток демократів (Донбас, 1956)	Є. Доніченко	<ul style="list-style-type: none"> • Демократизація СРСР. • Створення багатопартійної системи. • Вільні вибори. • Передання землі селянам 	Рукописний часопис «Свободное слово»
Група «Об'єднання» (Львів, 1956)	В. Леонюк, Я. Гасюк, Б. Христинич	Незалежність України	Поширення листівок

Назва, рік заснування	Лідери	Мета	Діяльність
Український національний комітет (Львів, близько 1960)	Б. Грицина, І. Коваль	<ul style="list-style-type: none"> • Незалежність України. • Ліквідація колгоспів. • Виселення за межі України інших націй. • Демократичні свободи 	Поширення листівок, самвидаву; у майбутньому — організація збройної боротьби. Комітет мав розгалужену мережу підпільних груп
Українська робітничо-селянська спілка (УРСС, Львівщина, 1959)	Л. Лук'яненко І. Кандиба	Незалежна Україна з радянським ладом і соціалістичною економікою	Поширення листівок, агітація
Український національний фронт (Львів, Івано-Франківськ, 1964)	Д. Квецько	<ul style="list-style-type: none"> • Незалежність України шляхом проведення референдуму. • У боротьбі з Москвою слід об'єднати національні рухи всієї Східної Європи 	<ul style="list-style-type: none"> • Рукописний журнал «Воля і Батьківщина»; • звернення до ХХІІІ з'їзду КПРС; поширення листівок ОУН